

**TA'LIM KLASTERI MUHITI – AUTIZM SPEKTRI BUZILGAN BOLALAR
NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION OMILI SIFATIDA**

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakulteti “Maxsus pedagogika”
kafedra o‘qituvchisi Egamberdiyeva Nigora Azizovna
nigoraazizovna1991@gmail.com

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15233320>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim klasteri sharoiti – autizm sindromli bolalar nutqini rivojlantirishning innovatsion omili sifatida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: autizm sindromi, ta'lim klasteri, mutaxassislar, defektolog, psixolog, ABA terapevt, o‘zaro hamkorlik.

Ta'lim-tarbiya jarayoni – bu ma'naviy va intellektual qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan oqilona foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat bo‘lgan jarayon hisoblanadi. Bu jarayon ta'lim oluvchining o‘zi orqali yoki boshqa shaxsning ya'ni ta'lim beruvchining yordamida amalga oshirilishi mumkin. Ta'lim olish jarayoni esa turli xil usul va uslublarga tayangan holda kechadi. Ta'lim-tarbiya berishdan ko‘zlanadigan maqsad - bu davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko‘nikmalarini ta'lim oluvchiga yetkazishdan iborat. Bu maqsadni amalga oshirishda mamlakatimizda boshqa sohalar kabi ta'lim-tarbiya sohasida ham klasteri tizimidan foydalanilmoqda va bu o‘zining samarali natijalarini bermoqda.

Klaster - innovatsion tizim sifatida ilm-fan va ishlab chiqarishni uyg‘unlashtiruvchi tizim hisoblanadi.

“Klaster” so‘zi inglizcha “klaster”, “klyster” so‘zlaridan olingan bo‘lib, tarjimada - nav, tup, turkum ma'nolarini anglatadi. Ilk bor ushbu atama Maykl Yevgeniy Porter tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan. U o‘zining klassik ta'rifida: “klaster - bu o‘zaro bog‘liq bo‘lgan kompaniyalar, ixtisoslashgan yetkazib beruvchilar, xizmat ko‘rsatuvchi provayderlar, tegishli sohalaridagi firmalar, shuningdek, ularning ma'lum sohalaridagi faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan raqobatdosh, ammo shu bilan birga qo‘shma ish olib boradigan tashkilotlarning geografik jihatdan konsentrlangan guruhlari”, - deb ta'riflaydi.

Pedagogik ta'lim klasteri – muayyan jug‘rofiy hududning raqobatbardosh pedagog kadrlarga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirish maqsadida bir-biri bilan uzviy aloqadagi teng huquqli alohida subyektlar, texnologiya va inson resurslarining integratsiyalashuvini kuchaytiruvchi mexanizm.

Ta'lim klasteri o‘quv va ilmiy jarayonlarni takomillashtirishga qaratilgan bo‘lib, mutaxassislar tayyorlash tizimida ham tashkiliy va tarkibiy o‘zgarishlarni talab qiladi. Ta'lim-tarbiya rivojlanishining klaster tizimi ta'lim berish, o‘quv-uslubiy adabiyotlarini yaratish, pedagog kadrlar ilmiy salohiyatini oshirish, ta'lim va tarbiya uzviyligi bilan bog‘liq umumiy yo‘nalishlarda faoliyat olib boradi. Ayni paytda bu umumiy yo‘nalishlar ta'limni boshqarish va tashkillashtirish, ta'lim turlari va yo‘nalishlari o‘rtasida uzviylik va integratsiyani ta'minlash, o‘qitish metodlari va vositalaridan foydalanish kabi yo‘nalishlarda yaqqol ko‘rinadi.

Ta'lim klasterining elementlari - bu muassasa yoki uning alohida tuzilmalari vazifasini hal qilishda ishtirok etadigan tuzilmalarning qo‘shilmasi bo‘lishi mumkin. Ta'lim klasteri ishtirokchilarining tarkibini (uning elementlarini) vaziyatga qarab to‘ldirib, kengaytirib borish mumkin.

Autizm spektrida kamchiligi bo‘lgan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar ham ta'lim klasteri sharoitida olib borilishi o‘zining samarali natijasini beradi. Autizm sindromli bola bilan korreksion-tuzatish ishlari bir guruh mutaxassislar psixiatr, nevrolog, psixolog, neyropsixolog, defektolog, nutq terapevti, musiqa xodimi va, albatta, ota-onalar tomonidan kompleks tarzda amalga oshirilsa, yanada muvaffaqiyatli bo‘ladi. Bu esa mutaxassislar ta'lim

klasterining elementlari tibbiyot muassasasi, ta'lim tashkiloti, oila sifatida faoliyat yuritadi. Mutaxassislar tomonidan shakllantirilgan bolaning ko'nikmalari ota-onalarning uyda bola bilan kundalik tizimli ishlarida mustahkamlanishi kerak.

Kompleks korreksion-tuzatish ishlarining maqsadi autizm sindromli bolani unga mos keladigan ta'lim muhitiga va jamiyatga integratsiya qilishdir.

Oila bilan hamkorlik autizm spektrida kamchiligi bor bola bilan korreksion ishlarida hal qiluvchi omildir. Egallagan bilim va ko'nikmalarni har kuni birlashtirmasdan, uyda vazifalarni ishlab chiqmasdan, barcha oila a'zolarining korreksion ishlariga jalb qilmasdan, psixologik va pedagogik ishlar kam samarali bo'ladi. Oila bilan birga hamkorlikda ishlashni tashkil etish uning mazmuni, tashkil etilishi va metodologiyasini belgilaydigan asosiy qoidalarga asoslanadi:

bolani rivojlantirishning maqsad va vazifalari o'qituvchilar va ota-onalar uchun tushunarli bo'lgan taqdirda erishiladigan birlik hisoblanadi. Oila autist bolalar bilan ishlashning asosiy mazmuni, usullari va uslublari bilan tanishishi kerak;

guruhda va uyda bola bilan ishlashning tizimli va izchilligi;

har bir bola va oilaga ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda individual yondashish.

Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti yoki uyda ta'lim-tarbiya olayotgan ASB bolaning ijtimoiy moslashuvining muvaffaqiyati ota-onalar va barcha mutaxassislarning harakatlarini muvofiqlashtirish imkoniyati bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi.

Autizm spektrida buzilishi bor bolalarni muloqotga o'rgatishga qaratilgan psixologik va pedagogik korreksion ish jarayonida sezilarli ta'sir ko'rsatadigan bir qator shartlarga rioya qilish kerak. Eng muhim shartlardan biri bu bolaning shaxsiy manfaatlari va ehtiyojlarini hisobga olishdir. Bir qator tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, autizimli bolalarda muloqot qobiliyatining shakllanmaganligi ularning ichki kommunikativ motivatsiyasining yo'qligi yoki yetishmasligi bilan bog'liqdir (Koegel, 1995). Shu munosabat bilan kommunikativ faoliyatni tashqi rag'batlantirish zarurati tug'iladi. Bunga turli xil obyektlarni, turli xil faoliyat turlarini, shuningdek, bola uchun qiziqarli bo'lgan suhbat mavzularini psixologik va pedagogik tuzatish jarayoniga kiritish orqali erishiladi.

Exolalik autist bolada nutq muloqot ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy vositasi sifatida ishlatilishi kerak. Buning uchun bolaga nutq so'zlash namunalarini namoyish qilish va ularni exolaliya bilan takrorlashga undash kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mo'minova L.R. “Autizm sindromi, uning sabablari, turlari va bartaraf etish metodikalari”. Uslubiy qo'llanma. Toshkent “Spectrum Media Group” 2015-yil.
2. Подольская О.А., Яковлева И.В. “Ранний детский аутизм: особенности и коррекция”. Учебное пособие. Елец – 2020
3. Лебединская К.С., Никольская О.С. “Диагностика раннего детского аутизма”. М.: Просвещение, 1991.
4. Никольская О.С. “Дефектологические проблемы раннего детского аутизма”. Дефектология. 1994. № 2. С.